

29
R-4-12

HET VERKIEZINGS- PROGRAM 1925 DER S. D. A. P.

TOEGELICHT DOOR

J. F. ANKERSMIT

HOOFDREDACTEUR VAN „HET VOLK”

1925

UITGAVE

N. V. BOEKHANDEL EN UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
„ONTWIKKELING”, KEIZERSGRACHT 376, AMSTERDAM

PRIJS 20 CENT

KENT U REEDS DE ONDER- STAANDE UITGAVEN?

HET SOCIALISATIE-VRAAGSTUK

Rapport uitgebracht door de Commissie, ingesteld door de S.D.A.P. . . Prijs ing. f 2.—, geb. f 2.75

BEDRIJFSORGANISATIE EN MEDE- ZEGGENSCHAP.

Rapport uitgebracht door de Commissie, ingesteld door S. D. A. P. en N. V. V.
Prijs ing. f 1.50, geb. f 2.10

ARBEIDERSONTWIKKELING. Rapport, uitgebracht door de Commissie, ingesteld door S. D. A. P. en N. V. V., inzake het vraagstuk der Arbeidersontwikkeling in Nederland.

Prijs ing. f 1.50, geb. f 2.10

SOCIALISTISCHE VROUWEN-BIBLIOTHEEK

**ONDER REDACTIE VAN CARRY POTHUIS-SMIT
EN M. WIBAUT-BERDENIS VAN BERLEKOM**

Prijs per deeltje ing. f 0.90, geb. f 1.20

No. 1. **LIEDE TILANUS EN S. J. POTHUIS.** De Nieuwe Gemeentehuishouding en de Vrouw.

No. 2. **CARRY POTHUIS-SMIT.** Geschiedenis van het Algemeen Vrouwenkiesrecht in verschillende landen.

No. 3. **J. STOOP-SNOUCK HURGRONJE.** Brieven over Kinderlectuur.

No. 4. **Dr. R. E. S. POLAK-VAN GELDER.** Besprekingen op het Gebied der Gezondheidsleer.

No. 5. **M. WIBAUT-BERDENIS VAN BERLEKOM.** Onze kinderen.

**VERKRIJGBAAR ALOM IN DEN BOEKHANDEL
EN BIJ AL ONZE AGENTEN.**

N.V. ONTWIKKELING
KEIZERSGRACHT 376 - AMSTERDAM

2689

HET VERKIEZINGS- PROGRAM 1925 DER S. D. A. P.

TOEGELICHT DOOR

J. F. ANKERSMIT

HOOFDREDAKTEUR VAN „HET VOLK”

UITGAVE N.V. BOEKH. EN UITGEVERS-MAATIJ „ONTWIKKELING”,
KEIZERSGRACHT 376 - AMSTERDAM

INLEIDING.

In de resolutie, die het kongres der S. D. A. P. op 15 Februari 1925 ter inleiding van hare aktie voor de Kamerverkiezingen heeft aangenomen, worden „als naastbijliggende hoofddoeleinden voor de komende wetgevende periode” gesteld:

1°. een einde te maken aan de reaktionaire politiek van het kabinet-Ruys-Colijn;

2°. verdere afbraak te voorkomen van het onderwijs, van de sociale wetgeving en van de andere sociale voorzieningen, de geestelijke vrijheid te verdedigen en de Nederlandsche politiek weer in voorwaartsche richting te stuwen;

3°. een krachtdadige vredes- en ontwapeningspolitiek te doen voeren.

De resolutie roept dan het arbeidende volk op om deze politiek bij de verkiezingen te steunen in het thans meest dringende belang: dat van de sociale ontwikkeling en van de democratische toekomst, ook op economisch gebied.

Moest men deze politiek in enkele korte leuzen samenvatten, dan komt men tot de gedachten die thans het meest in breede kringen van de arbeidersklasse leven:

Weg met de Reaktie op allerlei terrein!

Na afbraak en stilstand weer met kracht vooruit:

In de eerste plaats gewerkt voor Ontwapening en Bedrijfsdemokratie!

Het is deze politiek van verweer en aanval, die de sociaaldemokratie, om 't even of zij al dan niet in de regeering zal zijn vertegenwoordigd, op parlementair gebied in de komende vier jaren, met ondersteuning van de georganiseerde arbeiders in het land, van zins is te voeren met al de energie waarover zij beschikt.

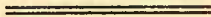
In bizonderheden is de door onze Kamerfraktie te volgen gedragslijn omschreven in het Verkiezingsprogram, op hetzelfde partijkongres, na zorgvuldige voorbereiding door het Partijbestuur en een kongreskommissie, met algemeene stemmen vastgesteld.

En opdat er geen twijfel mogelijk zij aan de nauwkeurige richting, waarin onze vertegenwoordigers werkzaam zullen zijn, is naast het zoo

beknopt mogelijk geformuleerde verkiezingsprogram, waarin slechts die eischen zijn opgenomen welke voor de eerstkomende wetgevende periode de hoofdzaak behooren uit te maken, nog een tweede uitvoeriger program, een Strijdprogram, afgekondigd, dat ieder in staat stelt zich nader te oriënteren omtrent den bijzonderen zin, waarin de korte eischen van het verkiezingsprogram verstaan moeten worden.

Hoeveel er van de verwezenlijking van die programs zal terecht komen, dat zal afhangen van de mate waarin bij de verkiezingen het Nederlandsche volk aan de kandidatenlijsten der sociaaldemokratie zijn stemmen verleent, en van de kracht waarmede het na de verkiezingen de sociaaldemokratische vertegenwoordigers bij hun pogen blijft steunen.

Ten einde de beteekenis van de eischen, in het Verkiezingsprogram der S. D. A. P. vervat, in het licht te stellen, volge hier van elk der punten daarvan een beknopte toelichting.

1. Ontwapening, nationaal en internationaal. Ondersteuning en democratisering van den Volkenbond.

Zeker heeft nooit een eisch onzer partij, eenmaal gesteld, zoo snel aan sympathieën gewonnen, als onze ontwapeningseisch. Vergelijkt men daarmee, hoe lang het geduurd heeft, voordat onze eischen omtrent het algemeen kiesrecht en den achturendag buiten de rijen der socialistische arbeidersklasse aanhang vonden, dan mag men, wat de ontwapening betreft, van een triomftocht spreken. Niets is dan ook meer misleidend, dan de indruk dien men uit de gezamenlijke burgerlijke dagbladpers krijgt, wanneer men die als om strijd hoort verzeeken, dat nationale ontwapening wel een hoogst aantrekkelijke eisch is, maar dat de overgrootste meerderheid van ons volk veel te nuchter is om niet te begrijpen, dat daar niets van kan komen, zoolang de ons omringende landen bewapend zijn. Integendeel staat het voor ons vast, dat, wanneer het Nederlandsche volk aan een vrije stemming zonder zedelijke dwang kon deelnemen, stellig een belangrijke meerderheid vóór de nationale ontwapening zou kiezen. Wat het doorzetten van dien eisch in de groote burgerlijke partijen tegenhoudt, is enkel de behoudzucht der leidende kringen. Merkwaardig is het echter te zien, hoe alle kleinere partijen, die als afsplintering der groote te beschouwen zijn en vaak vertegenwoordigen wat in breede rijen dier groote partijen leeft, maar daar niet tot uiting kan komen, de ontwapening reeds op hun program hebben gezet.

Vooraf voor een land als Nederland is dan ook de juistheid van dezen eisch klaarblijkelijk. Wanneer het Nederlandsche volk bijzonder antimilitaristisch van gezindheid is, dan komt dat wel vooral hierdoor, dat het uit een volkomen gezonde nuchterheid van begrip inziet, dat alle voor militaire uitgaven besteed geld bij ons in het water gegooid is, omdat Nederland zich tegen de kolossen, waarmee het in geval van oorlog te maken zou hebben, toch niet verdedigen kan. Het eenige wat het zou kunnen doen, is bij omringenden oorlog tegen schennis van zijn grenzen waken, door troepen die vluchtende of bij vergissing in ons land zouden geraken, te ontwapenen en te interneren. Dit is dan ook de eenige vrij eenvoudige taak die ons leger tijdens den oorlog te vervullen heeft gehad. En in de vervulling van die taak wordt, voor geval van nood, ook voorzien door het ontwapeningswetsontwerp, dat onze Kamerfractie thans heeft ingediend. De „veiligheidswacht” van 30.000 man, ter vervanging van het tegenwoordige leger van 300.000 man, dient daartoe en tevens tot het uit het land weren van stroopende benden, indien over onze grenzen toestanden mochten ontstaan, die dat noodzakelijk maakten.

Het spreekt vanzelf, dat ook wij aan een internationale ontwapening boven een enkel-nationale verre de voorkeur zouden geven, omdat de veiligheid van ons land dan pas zeker gesteld zou worden en het tevens den wereldvrede zou beteekenen. Maar nationale ontwapening kan internationale ontwapening zeker bevorderen; wie daaraan twijfelen mocht, moet maar eens letten op den ontzaggelijken indruk dien de indiening van het nationale ontwapeningsvoorstel door de Deensche sociaaldemokratische regeering over de gansche wereld gemaakt heeft. Het streven naar nationale ontwapening sluit echter het streven naar internationale ontwapening niet uit. Integendeel, de voorstanders van nationale ontwapening en zij die in eigen land op sterke vermindering der wapening bedacht zijn, zijn tevens de krachtigste bevorderaars van internationale ontwapening. Het zijn deze democratische elementen, die den sterksten steun van den Volkenbond uitmaken en dezen, door hem te demokratiseren en aldus nader tot de volkeren te brengen, tot een invloedrijk lichaam willen maken, dat onder den indruk van den volksgeest staat en de volkswenschen bevredigt. Zeker staat onder die volkswenschen, sedert den gruwel van den wereldoorlog, de vurig begeerde ontwapening bovenaan, veel meer dan de diplomatenkaste, die nu nog te veel in den Volkenbond de lakens uitdeelt, ooit kan beseffen. Het streven naar demokratisering van den Volkenbond maakt dan ook een onafscheidelijk onderdeel van onze ontwapeningsaktie uit.

Voor één ding moeten wij waarschuwen. Wie zich zou voorstellen dat wij, omdat wij voorstanders van ontwapening zouden zijn, aan niets anders dan ontwapening onze stem zouden geven en niet, op afbetaling, tot een vermindering van bewapening bereid zouden zijn mede te werken, zou bedrogen uitkomen. Dergelijke dwaasheden laten wij over aan machteloze vertegenwoordigers van partijtjes zonder verantwoordelijkheidsgevoel. Een partij die zich bewust is van de groote volksbelangen die zij te behartigen heeft, kan zich de weelde niet veroorloven om bijvoorbeeld een halveering der jaarlijksche militielichting, als die bereikbaar zou zijn met behulp van andere partijen, af te wijzen, omdat zij voor het vervallen van alle militielichting is. Zij aanvaardt zulk een vermindering van het militarisme op afrekening, zoolang zij het geheele militarisme niet vernietigen kan, en zal er de kracht uit putten om met te grooter energie voor de volledige vervulling van haar eischen den strijd door te zetten.

2. Werkverruiming. Werkloozenzorg. Wettelijke regeling der werkloozenverzekering.

De bedrijfstoestand verbetert allengs eenigszins. De werkloosheid is niet meer zoo schrikbarend als een paar jaar geleden. De uitvoer naar het buitenland neemt weer gestadig toe en onze exportindustrieën, van zoo groot belang voor de geheele economische structuur van het land, komen er dus weer wat beter voor te staan. In het jaar-overzicht van het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt gekonstateerd, dat, naarmate de internationaal-politieke verhoudingen verbeterden, ook het Nederlandsche bedrijfsleven daarvan den gunstigen weerslag onderzond. Er blijkt wel uit, hoe dwaas het van de regeering was, om hetzij

door verlenging van arbeidsduur, hetzij door protektie als in het geval van de schoenen-industrie, de werkloosheid te willen verminderen. Het is de algemeene verbetering van de wereld-ekonomie, onder den invloed van de algemeene verbetering der wereld-politiek, die aan de malaise ook in Nederland een einde moet maken.

Intusschen is de toestand nog verre van schitterend. De oorlog heeft ontzaglijk veel verwoest, wat nog in geen jaren opgebouwd zal zijn. Na de stabiliseering zijner valuta treedt Duitschland weer op vrij groote schaal als koper ook van Nederlandsche waren op, maar nagenoeg geheel Oost-Europa is nog als zoodanig vrijwel uitgeschakeld en zal het nog jarenlang blijven. Ook zijn de loonen in de landen die een valuta-krisis doormaakten, nog lang niet op peil, waardoor die landen ons een buitensporige konkurrentie aandoen. Zoo zijn er geheele industrieën, als de sigarenindustrie en de diamantindustrie, die nagenoeg gehalveerd zijn, andere als de meubelindustrie, die nog op geen stukken na weer op volle kracht zijn.

Daarbij hebben er tijdens den oorlog verschuivingen op ekonomisch gebied plaats gevonden, waarvan de nawerking nog pijnlijk gevoeld wordt. Uit de besprekingen in Tweede en Eerste Kamer onlangs over de jammerlijke toestanden onder de veenarbeiders gehouden, is gebleken voor welk een uiterst moeilijk vraagstuk men hier staat. In den oorlog, toen er hier tekort aan steenkool was, is de turfproduktie kunstmatig sterk opgevoerd, zoodat er thans een blijvend te veel aan veenarbeiders is.

Wij staan dus voor een werkloosheidsprobleem, zooals tot nu toe onbekend was en waarvoor alle tot dusver gebruikelijke huismiddeltjes te kort schieten. Men kan zeker niet zeggen, dat de regeering in deze niets gedaan heeft, wel dat zij tot schier al wat zij deed enkel overging onder den voortdurenden druk van socialistische interpellaties, adressen en bétougingen van vakbonden, agitatie der arbeiderspers enz. En ook moet haar verweten worden, dat wat zij deed brokkelig stukwerk was, dat er geen groote lijn, geen centrale gedachte in te ontdekken viel. Hierop heeft vooral Stenhuis in een sterke rede in de Eerste Kamer de aandacht gevestigd. Er moet veel meer eenheid, veel meer verband, veel meer voortvarendheid in de bestrijding der werkloosheid komen en het moet uit zijn met het beknibbelen op maatregelen als deze, die de hoogste levensbelangen der arbeidersklasse raken, die gansche volksgroepen van den zedelijken en stoffelijken ondergang moeten redden.

Het is geen toeval, dat de werkloosheidsparagraaf van ons verkiezingsprogram zoo vooraan op dat program een plaats gevonden heeft; het geschiedde om de overweldigende beteekenis van dit vraagstuk naar den voorgrond te dringen. Het is ook geen toeval, dat in de door die werkloosheidsparagraaf geëischte maatregelen de werkverruiming op de eerste plaats staat. Dit wil zeggen, dat ondersteuning van werklooze arbeiders met geld zeker een noodzakelijkheid is, maar dat beter dan ondersteuning van hen die men werkloos laat rondloopen, is het verschaffen van werk. Ook bij de beste regeling der werkloozen-uitkeeringen wordt de werklooze op den duur gedemoraliseerd. Hij krijgt het gevoel dat hij een nutteloos wezen is, dat zijn arbeidskracht voor de maatschappij overbodig is geworden. En wat

misschien nog erger is, hij raakt uit zijn vak, hij verleert zijn vak, hij wordt gewend aan luieren, hij verliest aan waarde voor de samenleving. Daarom is werkverruiming een van de eerste eischen die bij deze verkiezingen luide door het gansche land moet weerklinken.

Het begrip „werkverruiming” omvat meer dan wat men gewoonlijk onder „werkverschaffing” verstaat. Ook onder werkverschaffing begrijpen wij iets anders dan waardeloos werk als keienkloppen en dergelijke. Wij begrijpen er onder uitvoering van produktieve werken, die aan het economische leven van het land ten goede kunnen komen, ontginning van woeste gronden, aanleg van kanalen en wegen en zoo meer. Het is een schande, dat in een tijd van hevige werkloosheid de regeering en haar gewillige Kamermeerderheid het hebben durven bestaan om het tempo der drooglegging van de Zuiderzee uit financiële overwegingen te verlangzamen; veeleer had dit werk met verdubbelden spoed doorgezet moeten worden, om aldus talrijke werkloozen gedurende vele jaren aan hoogst nuttigen arbeid te helpen. Maar werkverruiming is nog meer dan zulke economisch-vruchtbare werkverschaffing. Het wil ook zeggen, dat men industrieën van overheidswege steunt om opdrachten te krijgen. Echter moet dit dan niet, zooals de regeering telkens weer deed, aangegrepen worden om de loonen te verlagen en den arbeidstijd te verlengen.

Wij komen hier aan een der donkerste plekken van de werkloosheidspolitiek der regeering. Zij is er bewust op uit geweest om de werkloosheid te misbruiken tot een verlaging der levensvoorwaarden van de arbeidersklasse. Het sterkste stukje dat zij in dezen heeft uitgehaald, was wel, dat zij in den tijd van den hevigsten woningnood opzettelijk door onttrekking van steun den arbeiderswoningbouw stopgezet heeft, ten einde door werkloosheid de bouwvakarbeiders tot een loonsverlaging te dwingen, die zij door behoorlijke onderhandelingen even goed had kunnen bereiken, wanneer zij ook bereid ware geweest de buitensporige ondernemerswinsten in de met het bouwvak verwante bedrijven te beperken. En waar werkverschaffing gesteund werd, gebeurde dit slechts onder doorvoering van herhaalde loonsverlagingen met de duidelijke bedoeling om aldus de loonen in de partikuliere industrie ook te doen dalen. Evenzoo werd op de werkloozen-uitkeeringen voortdurend besnoeid, ten einde de werkloozen met geweld te dwingen werk te aanvaarden onder de standaardloonen en aldus de contractueele loonen onhoudbaar te maken. Voorts werd aan elke Rijkssubsidie voor werkverruiming gemeenlijk de voorwaarde van verlengden arbeidstijd of verlaagd loon verbonden, ook al weer om de arbeidsvoorwaarden in het geheele bedrijf te drukken. Door al deze maatregelen is de geheele werkloozenzorg dezer regeering bij de arbeidersklasse in een zeer slechten naam gekomen. Aan tal van economisch weerloozen is aldus een jammerlijke aanslag op hunne menschelijke waardigheid gepleegd en zoo is het gekomen, dat de toestanden bij sommige werkverschaffingen ten hemel schreien.

Een grondige reorganisatie van de geheele behartiging van het werkloosheidsvraagstuk is dan ook stellig in de eerste plaats noodig. Dit geldt zeker ook niet het minst voor de werkloosheidsverzekering. Het wordt eindelijk tijd, dat de reeds zoo lang toegezegde regeling dezer verzekering bij de wet werkelijkheid wordt. Niet alleen omdat

het niet aangaat, dat sommige gemeenten zich blijven onttrekken aan steun voor die verzekering. Niet alleen ook, omdat de werkgevers verplicht behooren te worden om bij te dragen in de kosten der verzekering. Maar vooral ook, omdat de vakbonden in staat moeten worden gesteld om op een behoorlijke wijze deze verzekering te regelen, zoodat die vakbonden en hare verzekerde leden weten waar zij aan toe zijn en niet langer van de willekeur der regeering met hare wisselende inzichten en hare bezuinigingsvragen afhankelijk blijven. Ook omdat de verzekering aldus ingericht behoort te worden, dat zij ook in krisistijd regelmatig kan voortwerken en niet in een tijd, waarin langdurige uitkeeringen het meest noodig zijn, juist de uitkeeringsduur verkort wordt.

Zoo blijkt er op het gebied der werkloosheid buitengewoon veel te verbeteren. De paragraaf van ons verkiezingsprogram wil zeggen, dat hier met krachtige hand ingegrepen moet worden, volgens een breed opgezet systeem, dat in zijn opzet en uitvoering beantwoordt aan het overheerschend belang, dat dit vraagstuk heeft voor de gansche maatschappij en in het bijzonder voor de arbeidersklasse, voor wie de werkloosheid de groote geesel is van haar bestaan.

3. Medezeggenschap en bedrijfsorganisatie. Reorganisatie van het georganiseerd overleg.

Kort na den oorlog, vooral toen in November 1918 ook de Nederlandsche arbeidersklasse op hartige wijze te kennen gegeven had, dat zij verder van achteruitzetting niet gediend was, werd als door een tooverslag ieder eenigermate verantwoordelijk politikus er van overtuigd, dat er medezeggenschap der arbeiders in het bedrijfsleven en dat er een meer sociale bedrijfsorganisatie moest komen. Men herinnert zich misschien nog, al klinkt het nu haast als een sprookje, hoe de gezamenlijke beroepsorganisaties der katholieke ondernemers en arbeiders het klinkende Paaschmanifest van 1919 afkondigden, waarin van medezeggenschap en bedrijfsorganisatie een solidaristische hemel op aarde voorzgd werd. Men herinnert zich wellicht flauwtjes, dat zelfs de Vrijheidsbond in zijn program de medezeggenschap aanvaardde. Er verder hangt er mogelijk nog bij dezen of genen een heugenis aan een door de regeering ingestelde socialisatie-kommissie, die bestemd was aan de alleenheerschappij der ondernemers in het bedrijfsleven een einde te bereiden.

Sinds dien is de economische crisis gekomen, met de daarmee onvermijdelijk samengaannde verzwakking der arbeidersorganisaties en de even onvermijdelijk daarmee verbonden reaktionaire gezindheid der kapitalistische klasse. De ondernemers en de regeerders begrijpen nu zelf niet goed, hoe zij ooit zoo mal hebben kunnen zijn, om aan zulk een socialistischen eisch als die der medezeggenschap voet te geven. Het Paaschmanifest is door de katholieke werkgevers in allen vorm plechtiglijk verloochend; de Vrijheidsbondsche leider Dresselhuys zet zijn ondoorgrondelijkste gezicht, als men hem vraagt, hoe zijn partij ook weer over de medezeggenschap dacht; en de regeering vindt niets zoo belabberd dan aan haar socialisatie-kommissie herinnerd te worden.

Dit alles zou niet erg zijn, wanneer de katholieke arbeidersleiders nog met dezelfde voortvarendheid voor de medezeggenschap ijverden, die hen rondom Paschen 1919 vervulde. Maar deze heeren spreiden op geen enkel punt een zoo bezonnen staatsmanschap ten toon als op dit stuk, dat eenmaal hun vurige liefde scheen te hebben, toen zij moesten vreezen, dat anders hunne volgelingen naar de socialisten zouden gaan drossen. In de katholieke arbeiderspers leest men thans weinig meer over dezen elementairen arbeiderseisch, wat zeker een probaat middel schijnt, om de katholieke arbeiders hun geloof er aan te doen verliezen.

Tot zoodanig ongelooft bestaat echter geen reden. Hoe lang heeft het niet geduurd, voordat de katholieke arbeiders met hart en ziel voor den achturedag gewonnen waren, maar toen het eenmaal zoo ver was, was de verwezenlijking van dezen eisch ook nabij. De schrijver dezer regelen mag er misschien aan herinneren, dat hij reeds vóór de zomerverkiezingen van 1918 voorspeld heeft, dat binnen weinige jaren de achturenwet in het Staatsblad zou staan. Zoo kan men er ook met stelligheid op rekenen, dat, zoodra de economische toestand weer verbetert, de arbeidersklasse weer lucht krijgt en opnieuw in de aanvalspositie komt te staan, de medezeggenschap weer onweerstaanbaar als een vordering van het geheele proletariaat zal opkomen en in de wet neergelegd zal worden, zooals zij in Duitschland, in Oostenrijk en in Tsjecho-Slowakije reeds wettelijk geregeld is. Dan zal een uitvlucht geen opgeld meer doen als die van minister Aalberse, dat men de medezeggenschap pas wettelijk kan regelen, wanneer zij eerst krachtens vrijwillige overeenkomsten in het bedrijfsleven haar intrede heeft gedaan. Dit is daarom zulk een naargeestige uitvlucht, omdat de machtige ondernemers der eigen partij van denzelfden minister zich met hand en tand verzetten tegen de vrijwillige invoering der medezeggenschap, die zij in het Paaschmanifest tot den katholieken eisch bij uitnemendheid verheven hadden. Men heeft immers ook met de wettelijke ongeval- en invaliditeitsverzekeringen niet gewacht, tot deze in het vrije bedrijf reeds ingevoerd waren. Men heeft deze sociale maatregelen dwingend aan de ondernemersklasse opgelegd, toen men de overtuiging had, dat zij tot hunne sociale verplichtingen behooren. Men heeft ze dwingend opgelegd, juist omdat de ondernemers niet vrijwillig deze sociale verplichtingen nakwamen. De werkelijkheid is echter dat de regeering zich verschuilt achter dit voorwendsel, omdat zij in dezen tijd van reaktie de ondernemers niet aandurft en arbeiders-eischen bij haar minder gezag hebben dan in 1918.

Daarom is het zoo goed, dat de sociaaldemocratie geen oogenblik van dezen eisch geweken is en haar bij deze verkiezingen luide zal doen weerklinken. Geen arbeider met eenig besef van eigenwaarde, die niet in zijn hart dezen eisch ten volle belijdt. Van den grooten Franschen socialistischen voorganger Jean Jaurès is het woord, dat de arbeider, die met het algemeen kiesrecht meester in den Staat kan zijn, onmogelijk op den duur kan dulden, dat hij in zijn dagelijksch bedrijf een onmondige is. Dit is de grondgedachte waaraan deze nieuwe maatschappelijke eisch ontspringt. Voor ons socialisten is daarbij de medezeggenschap onmisbaar voor de scholing en voorbereiding der arbeiders tot de groote taak, die zij naast de verbruikers

in het gesocialiseerd bedrijf zullen hebben. Daarenboven is het voor den arbeider een niet te aanvaarden gedachte, dat wel de aandeelhouder, die slechts een klein deel van zijn vermogen waagt, maar niet hij wiens gansche bestaan afhankelijk is van den gang der onderneming, in het bedrijf mede te zeggen heeft. Voor het bedrijf zelf, en daarmee voor de geheele maatschappij, is deze medezeggenschap een gewichtig voordeel, omdat het verantwoordelijkheidsbesef en daarmee de arbeidslust der werkkrachten er door zal toenemen.

De bedrijfsorganisatie omvat een nog wijder veld. Zij strekt zich uit, niet tot de afzonderlijke onderneming, maar tot den geheelen bedrijfstak. Zij wil eindelijk door doelbewuste ordening in het bedrijfsleven de heerschende anarchie doen vervallen en wil dat doel bereiken met medewerking van alle bedrijfsgenooten, werkgevers en werknemers, en onder krachtige deelname der gemeenschap. Maatregelen als gemeenschappelijke aankoop van grondstoffen, standaardiseering der produkten, uitschakeling van onnoodige tusschenpersonen, verbod van gevaarlijke of ongezonde produktiemethoden, verhooging van de bedrijfstechneek, voorkoming van werkloosheid, verbetering der vakopleiding enz., worden in het rapport van S. D. A. P. en N. V. V. genoemd als liggende op het terrein der bedrijfsorganisatie. Het is duidelijk, welk een ruime perspektieven zich aldus openen om de produktie van een middel ter verrijking der kapitalisten tot een middel ter verzorging der gemeenschap te maken.

Het zal de taak der overheid zijn, op heel dit uitgestrekte gebied baanbrekend voor te gaan, ook in de organisatie harer eigene overheidsbedrijven. Dit is mede de zin van den eisch tot reorganisatie van het georganiseerd overleg, die ook in deze paragraaf van ons program is opgenomen. Voor het overheidsperoneel, zoowel bij het Rijk als in vele gemeenten, is reeds een vorm van zekere medezeggenschap ingevoerd in de kommissies voor georganiseerd overleg. De hierin toegekende medezeggenschap betreft echter nog schier uitsluitend de arbeidsvoorwaarden; alleen in de gemeente Amsterdam, die op dit geheele terrein steeds den weg gewezen heeft, wordt een aanvang gemaakt met de toebedeeling van medezeggenschap, ook wat betreft bedrijfshygiëne, arbeidsregelingen, arbeidsmethoden en dergelijke. Op dezen weg moet verder voortgeschreden worden. Maar allereerst moet, wat het rijksperoneel aangaat, wat daar thans onder den naam van georganiseerd overleg bestaat, hervormd worden tot een werkelijke medezeggenschap over de arbeidsvoorwaarden. Tot dusver is het daarvan een karikatuur; er wordt niet in waarheid onderhandeld, maar er wordt wat gepraat en de regeering trekt er zich bij haar maatregelen en voorstellen omtrent de arbeidsvoorwaarden van rijksambtenaren en rijkswerklieden al heel weinig van aan, wat er in de kommissies besloten wordt. Vandaar dat in ons strijdprogram, waarin ook dit punt nader is uitgewerkt, gesproken wordt van: regeling der arbeidsvoorwaarden van het overheidsperoneel in georganiseerd overleg door rechtstreeksche onderhandeling tusschen de regeering en de vakverenigingen van het peroneel. Het moet worden gelijk te Amsterdam, waar de wethouders zelven, bijgestaan door hoofdambtenaren, te zamen met de vertegenwoordigers der organisaties van gemeentewerklieden de arbeidsvoorwaarden in onderling overleg vaststellen en

het gemeentebestuur slechts dan zelfstandig en eenzijdig besluiten zou, wanneer men in het georganiseerd overleg niet tot overeenstemming zou kunnen komen. Slechts deze vorm van georganiseerd overleg kan bevrediging schenken aan een arbeidersklasse die de haar toekomstige plaats in de maatschappij ziet.

4. Volledige uitvoering der Arbeidswet. Moederschapszorg. Volledige uitbouw der sociale verzekering. Staatspensionneering.

Wij noemden op een der vorige bladzijden de politiek der regeering in zake de werkloozenuitkeering een zwarte plek in haar bestaan. Helaas, er zijn meer zwarte plekken op het schuldregister dezer regeering. Haar omspringen met de Arbeidswet is er een van. Wij zien hier weer denzelfden aanloop tot voortvarende sociale hervorming als bij de aanvankelijke plannen in zake medezeggenschap, maar ook weder hetzelfde verre terugwijken voor de reactie toen die het hoofd opstak.

Het was een daad van Aalberse, toen hij de Achturenwet voorstelde, die door de Kamer met bijna algemeene stemmen werd aangenomen. Het was een daad, ook al zou het royaler geweest zijn, wanneer hij rondweg erkend had, dat zonder het initiatief van Schaper's Achturenwet het regeeringsvoorstel nimmer zoo spoedig en zoo ingrijpend tot stand gekomen zou zijn. Toch was het een daad, al was het maar omdat Nederland hier vooraan ging, zoowel wat het tijdstip als wat de strekking der wet betrof.

Maar o, van welk een hoogte is Aalberse, eenmaal als „de minister der arbeiders” gevierd, daarna diep omlaag getuimeld! Hij stond nog stevig in zijn schoenen, toen eenige jaren na de aanvaarding der wet, bij het intreden van de economische crisis, de Vrijheidsbonden Drion reeds reactie wilde. De verdediging van den achturedag door Aalberse was toen nog treffend. Maar kort daarna kreeg de Reactie ook hem in haar knuisten en sedert dien werd het een proces van jammerlijke aftakeling. Het begon met het allengs meer toestaan van over-uren tot de uiterste grens die de wet toestond. En toen de wet niet verder rekbaar bleek en de ondernemers toch op steeds verdere verlenging van den arbeidsdag bleven azen, werd de eene na de andere wijziging in de wet gebracht, om aan de begeerten der werkgevers te voldoen. Het was een droevig schouwspel, den minister zijn eigen mooie werk zoo stuk voor stuk te zien afbreken tot een ruïne. En daarbij bleef het nog niet eens. De wet was aanvankelijk alleen op de industrie-arbeiders in eigenlijken zin toegepast, doch de bedoeling was haar ten spoedigste, zoodra de daarvoor bestemde maatregelen van bestuur opgesteld zouden zijn, ook tot de overige arbeidersgroepen uit te breiden, de kellners, de koetsiers, het verplegend personeel, de handelsreizigers, het kantoorpersoneel enz. Voorts was het de bedoeling, ten spoedigste ook een afzonderlijke wettelijke regeling ter verkorting van den arbeidstijd der landarbeiders aanhangig te maken. Formeele en bindende toezeggingen zijn daaromtrent van regeeringswege gedaan. Maar de Reactie heeft het verhinderd, of liever de gedweehheid der regeering voor de reactie. Het heette, dat de uit-

breiding der toepassing van de wet slechts mogelijk was, wanneer de minister over meer personeel der arbeidsinspectie beschikte. Intusschen liet Aalberse een groot aantal ambtenaren der arbeidsinspectie door Colijn weg-bezuinigen. Toen daarop de vakbonden voorstelden hunnerzijds buiten bezwaar van 's Rijks kas hulpmiddelen voor de arbeidsinspectie beschikbaar te stellen, werd dit na lang aarzelen door den minister afgewezen; het mocht niet van de ondernemers en hun pers.

Daarom eischen wij een volledige uitvoering der Arbeidswet, haar toepassing op alle arbeiders, ook bij bijzonderen wettelijken maatregel op de landarbeiders, en besnoeiing van het funeste overurenstelsel, dat bij de tegenwoordige uitvoering den Achturendag tot een aanfluiting maakt. Zeker op dit gebied geldt, wat, zooals wij ter inleiding aanhaalden, in de verkiezingsmotie van ons kongres staat, dat „verdere afbraak voorkomen” en „weer in voorwaartsche richting gestuwd” moet worden. Als de arbeidersklasse niet zorgt — zij heeft er de macht toe, als zij maar wil —, dat althans dit beschamende hoofdstuk in de geschiedenis der na-oorlogs-reaktie met de verkiezingen wordt afgesloten, toont zij zich te willen laten trappen en niet beter waard te zijn.

Maar er moet op het terrein der sociale wetgeving nog heel wat meer gebeuren. Er moet eindelijk een begin gemaakt worden met het onzerzijds reeds zoolang geëischte complex van maatregelen, dat wij moederschapszorg noemen, een stelsel van uitkeeringen dat de moeders in staat stelt haar bevalling af te wachten en van de bevalling weer geheel te herstellen, zonder dat economische zorgen haar kwellen, of zij verplicht is zich tot het laatst af te jakkeren en te vroeg weer van het kraambled op te staan. Het geldt hier niet alleen de zorg voor een waardig moederschap, maar ook vooral de zorg voor een gezond, flink, sterk toekomstig geslacht. Men zou denken, dat deze eisch vooral in christelijke kringen geestdriftige toejuiching zou vinden. Hoe dierbaar weet men daar niet te spreken over de hooge taak der moeder, over de weelde van den kinderzegen, over alles wat kan strekken om het gezinsleven te versterken. Maar tegenover den eisch der moederschapszorg hoort men uit politiek-christelijke kringen tot dusver niets anders dan de naargeestige deun van die immoreele socialisten, die ook aan de ongehuwde moeder de wettelijke moederschapszorg ten goede willen doen komen, terwijl deze verworpene naar christelijken beginseleisch slechts het objekt der nederbuigende liefdadigheid mag zijn. Men zou dan echter denken, dat de christelijke regeering zich althans gehaast had, om voor de gehuwde moeder de moederschapszorg in te stellen. Maar neen, het gelamenteer over de ongehuwde moeder werd als kapstok gebezigd om er de geheele moederschapszorg aan op te hangen. Wij zullen evenwel niet aflatlen voordat deze onze eisch, een beschavingseisch van den allereersten rang, ingewilligd is.

Een droevig beleid is het ook geweest, dat de regeering in zake de sociale verzekering te zien heeft gegeven. Wat vooral noodig was, dat was een invoering der wettelijke ziekteverzekering, de onmisbare sluitsteen van het gebouw der sociale verzekeringen. Het begon nu bij Aalberse met een jarenlang drenzend wachten voordat hij zijn keus bepaald had tusschen de ziekteverzekering in ambtelijk verband, gelijk die al vóór den oorlog bij de nimmer uitgevoerde wet-Talma

voorzien was, en het inmiddels opgekomen stelsel, dat aan de namen Kupers en Posthuma verbonden is, waarbij de dragers en beheerders der verzekering de organisaties der ondernemers en arbeiders onder ambtelijke voorschriften en ambtelijk toezicht zijn. Toen eindelijk en ten langen leste de keuze op dit laatste stelsel gevestigd was, werd een nieuwe spaak in het wiel gestoken, doordat nu een algeheele reorganisatie der gansche sociale verzekering op touw gezet werd, waarbij verband gebracht zou worden tusschen de verschillende takken van verzekering, ongevallenverzekering, invaliditeits- en ouderdomsverzekering en ziekteverzekering. Op zich zelf een uitstekend ding, aangezien inderdaad een goede werking der verschillende verzekeringen slechts door zulk een onderling verband verkregen kan worden. Maar inmiddels verdween de ziekteverzekering, die het allereerst noodige was, weer uit het gezichtsveld en werd het een rapporteeren en overwegen zonder eind. Thans is het wetsontwerp eindelijk dan ingediend, maar zoo laat, dat er geen sprake van kan zijn om het nog vóór de verkiezingen af te handelen. Zoo zal Aalberse zeven jaar minister van Arbeid zijn geweest zonder dat hij in dezen iets tot stand gebracht heeft. Al was het alleen maar uit deze lamentabele historie, dan blijkt hoe noodig het is, dat de arbeidersklasse een forschen greep doet naar de wetgevende machine om haar rechten te veroveren.

Ten slotte de Staatspensioneering. Het is de oude eisch der sociaaldemokratie, reeds in 1896 opgekomen, aanvankelijk door al de wijze staatslieden der burgerlijke partijen met minachting en spot bejegend als een belachelijk socialistisch verzinsel, maar allengs door de eene na de andere partij in haar juistheid erkend en ten slotte kort vóór de verkiezingen van 1913 door minister Talma voor de toen reeds ouden van dagen aanvaard door overneming van een amendement-Duys-Troelstra. Wij houden er krachtig aan vast. Wij zullen zeker niet geringschattend spreken over wat met de invaliditeitswet ook krachtens het verzekeringsstelsel, verplicht en met vrijwillige aanvulling, bereikt kan worden. Maar het blijft toch nog altijd zoo, dat tegenover een langdurig betalen van hooge premies geen uitkeeringen staan die daaraan voldoende beantwoorden. De werking van het amendement-Duys-Troelstra, dat met één slag aan honderdduizenden afgewerkte stakkers, die nimmer premie gestort hadden, een wekelijksche uitkeering verleende, heeft aangetoond hoe het moet en kan. Zeker is nooit één wetsbepaling in ons land meer populair geweest dan deze. Met het sterven der huidige pensioentrekkers sterft echter ook de werking dezer bepaling uit. Vandaar dat de eisch van staatspensioneering in den laatsten tijd weder sterker aangeheven wordt. Onze volle steun is eraan verzekerd.

5. Krachtige bevordering van den bouw van arbeiderswoningen. Afschrijving, waar noodig, van krisissubsidies.

De zwarte plekken in het regeeringsbeleid zijn vele. Hoe heeft zij ook niet het woningvraagstuk mishandeld. Wij hebben het over den minister Aalberse uit het kabinet-Ruys-Colijn. De Aalberse uit het

kabinet-Ruys, dat vóór de verkiezingen van 1922 fungeerde, was een andere Aalberse, althans in de eerste jaren. Men kan het zich, als men den Aalberse van thans met het woningvraagstuk sollen ziet, haast niet indenken, dat er eenmaal een Aalberse was, die met aandoening in de stem uitriep, dat er maar één oplossing voor den woningnood was: „Bouwen! Bouwen! Bouwen!”

Niet, alsof er ook thans niet gebouwd wordt. Maar hoe? In den tijd van den socialen Aalberse, waarvan wij zoeven spraken, stond het vast, dat het een groot geluk was, wanneer de produktie van een eerste levensbehoefte als de woning aan de winzucht van het partikuliere kapitaal onttrokken werd en bij het bouwen van een woning uitsluitend rekening werd gehouden met de behoefte van den bewoner, voor zoover dan zijn inkomen strekte om aan die behoefte te voldoen. Daarom was men het erover eens, dat de beste, eigenlijk de eenige uit sociaal opzicht wenschelijke bouw en exploitatie van huurwoningen die was door lichamen welke alleen het algemeen belang op het oog hadden, derhalve bouwvereeningen, bouwstichtingen en gemeenten. Zoo werden dan ook in dien tijd honderden millioenen gulden aan voorschotten uit 's Rijks kas voor woningbouw door zulke lichamen besteed. Die voorschotten werden verleend krachtens de Woningwet. De wet is van minister Borgesius, een waarlijk niet revolutionaire liberaal, die haar een kwarteeuw geleden tot stand bracht. De eenmaal als sociaal nieuwlichter geprezen minister Aalberse heeft het klaar gespeeld om thans, een kwarteeuw later, de uitvoering dier Woningwet vrijwel stop te zetten. Hij wil niet anders meer dan in uitzonderingsgevallen van woningbouw door gemeenten en vereeningen weten en bevordert nog slechts den woningbouw door het partikuliere kapitaal. De reden is, dat 's Rijks kas nog maar op een kiertje opengezet is voor verleening van voorschotten. Het financieel beleid van Colijn, waarvoor Aalberse nederig boog, bewerkte de verknoeiing der volkshuisvesting.

Het woord „verknoeiing” lijkt al te scherp, maar is het toch niet. Wat was het gevolg van de stopzetting van vereenigingsbouw en gemeentebouw en de opdrijving van den partikulieren woningbouw? Het partikulier kapitaal produceert slechts waar het voordeel ziet en het is bij lange na niet zoo snugger als de pleitbezorgers der kapitalistische produktiewijze ons willen doen gelooven. Het ziet geen voordeel in produktie van arbeiderswoningen met lage huren; het zag slechts voordeel in den bouw van middenstandswoningen met hoogere huren. Het resultaat is geweest, dat in verscheidene steden, o. a. in de hoofdstad, er een onmogelijke overproduktie van middenstandswoningen is ontstaan, terwijl de woningnood onder de arbeidersklasse bleef voortwoeden. Hiervan was het natuurlijke gevolg, dat de arbeidersgezinnen, die toch wonen moesten, bij tweeën of zelfs bij drieën in de voor hun enkele beurs te dure middenstandswoningen zijn getrokken, met als konsekwentie, dat die woningen in korten tijd totaal worden uitgewoond en hoogst ongewenschte huisvestingstoestanden ontstaan. Dit alles ter meerdere eere van den veiligen gulden. Aan den veiligen mensch werd niet gedacht.

Maar de slechte woningpolitiek dezer regeering heeft nog meer op haar geweten. Tijdens en in de eerste jaren na den oorlog, toen de

woningbouw ontzaglijk duur was, zijn tal van woningen gebouwd tegen zoo hooge prijzen, dat de huur die ze zouden moeten opbrengen, onmogelijk van arbeidersloozen betaald kon worden. Daarom werden uit 's Rijks kas bijslagen op de huur verleend, gelijk ook bijslag verstrekt werd op de prijzen van te dure levensmiddelen. Alles oorlogskosten, die, zooals ieder begreep dat vanzelf sprak, zoo spoedig mogelijk gedelgd moeten worden.

Maar een woning is een produkt, voor jarenlang gebruik bestemd. De oorlogswoningen waren te duur gebouwd. En nu werd er wel op de jaarlijksche *huur* dier woningen een bijslag verleend, maar men verzuimde tijdig den te hoogen *prijs* der woningen als oorlogskosten te delgen. Zoo bleef men zitten met te dure woningen, waarop, ook toen de algemeene duurte allang weer tot redelijker verhoudingen gezakt was, toch nog steeds huurbijslag moest worden gegeven. Dit gevolg van het niet tijdig wegwerken der te hooge bouwkosten was in strijd met het bezuinigingsstreven, maar werd nu verhaald op de huurders. Telkens weer zijn de huren van met Rijksvoorschot gebouwde woningen door de regeering opgedreven, ten einde den bijslag uit 's Rijks kas te verminderen. En de schoone uitkomst van deze ellendige politiek is nu, dat in verscheidene gemeenten ook vereenigingswoningen en overheidswoningen leeg staan, niet omdat er geen arbeiders zijn die er niet graag in zouden wonen, maar omdat die arbeiders de veel te hooge huren niet betalen kunnen. Want dit is het allerergste, ja het misdadige van de huuropdrijvingspolitiek van minister Aalberse, dat zij toegepast werd juist in denzelfden tijd, waarin onder ijverige begunstiging der regeering de arbeidsloozen met sprongen omlaag gingen.

Daarom eischen wij, dat de krisis-subsidies op den woningbouw thans eindelijk met spoed afgeschreven worden, opdat er aan alle huropdrijving een einde kome. En voorts eischen wij, dat de Woningwet weer wordt toegepast zooals zij bedoeld is, en dat dus de bouw van arbeiderswoningen door vereenigingen en gemeenten weer door Rijksvoorschotten mogelijk gemaakt wordt, opdat de woningnood verdwijne, die, alle becijferingen der regeeringsbureaux ten spijt, nog steeds door de arbeidersklasse aan den lijve gevoeld wordt.

6. Pachtwetten ter bescherming van den huurboer. Uitbreiding van kultuurgronden.

Ook de huurboer is gemeenlijk een proletariër. Er zijn uitzonderingen: groote pachters in goeden doen die zich terecht tot de bezittende klasse rekenen, behalve wanneer zij hun belasting-opgave indienen, en die de arbeidersklasse als hun vijand beschouwen. Maar de groote massa der huurboeren leidt een kommerlijk bestaan, dat volstrekt niet boven het arbeidersbestaan uitkomt. En de oorzaak is juist dezelfde als die van het bekrompen bestaan der arbeiders, nl. dat de pachter gelijk de arbeider het uitbuitingsobject van het partikuliere kapitaal is, zij het dan in verschillenden vorm. Vandaar dat de sociaaldemokratie zich tot taak heeft te stellen, den kleinen boer even zoo goed te beschermen als den loonarbeider. Een blik op de landbouw-paragraaf van het strijdprogram der S. D. A. P. toont, hoe goed

deze partij dat begrepen heeft. Wij kunnen er bijvoegen, dat zij de eenige partij is die het begrijpt, getuige de voor den huurboer zeer zwakke landbouw-programs der burgerlijke partijen, die immers de kool en de geit, den huurboer en den hem uitbuitenden kapitalist zien in het gevele te komen. Een niet te volvoeren taak.

De afhankelijkheid van den huurboer, die hem het leven vaak tot een hel maakt, berust op het geldende pachtstelsel. De landbouwer, die geen eigen grond bezit en die grond noodig heeft omdat dit de eenige manier voor hem is om in zijn levensonderhoud te voorzien, is verplicht grond te huren. Er is veel te weinig beschikbare bouwgrond in ons land en de boeren *moeten* grond hebben; zij bieden dus noodgedrongen tegen elkaar op in den prijs en aanvaarden den grond dikwijls voor een veel te hooge huur, in het volle besef dat die huur te hoog is en zij om haar op te brengen zich een leven vol ontbering zullen moeten getroosten, maar beter nog dat dan naakte honger. Hier ligt echter de eerste kardinale fout van ons pachtstelsel. Wanneer wij in ons verkiezingsprogram vragen, dat er pachtwetten komen tot bescherming van den huurboer, denken wij, gelijk dat in ons strijdprogram nader is uitgewerkt, in de eerste plaats aan een wettelijke bepaling, die den landheer zou verplichten zich te onderwerpen aan de uitspraak van uit beide partijen, pachters en grondbezitters, onder onpartijdig voorzitterschap samengestelde pacht-kommissies, die de pacht som voor elk bijzonder geval zouden hebben vast te stellen op zulk een peil, dat de pachter op den grond een behoorlijk bestaan zou kunnen leiden. Hiermede zou aan de willekeur der landheeren en aan de zoo noodlottige onderlinge konkurrentie der huurboeren een einde komen.

Maar er zijn nog meer gevaren, die den pachter van de zijden van den grondbezitter bedreigen. Hoe vaak gebeurt het niet, dat de pachter, na een aantal jaren op den door hem gehuurden grond geboerd te hebben, op het einde van den pachttermijn van den landheer verneemt, dat deze niet langer bereid is hem den grond opnieuw te verpachten, dat hij een anderen gegadigde heeft wien hij om de een of andere gril de voorkeur geeft, of dat hij om een oude veete, om onvoldoende onderdanigheid van den pachter of om een andere willekeurige reden van hem af wil, of ook dat hij van plan is den grond bij openbare inschrijving te verhuren en dat de boer dan maar moet afwachten of hij de hoogste bieder is, dan wel of een ander hem zal opvolgen. Hoe vaak wordt aldus de vrucht van jarenlange vlijt en zorg, door den pachter besteed op den grond die hem lief geworden is, met één slag vernietigd. Hoe vaak profiteert de grondeigenaar aldus niet door een verhoogden pacht prijs van den noesten arbeid door den huurboer op den grond aangewend. Hoe vaak echter ook gebeurt het niet, dat de pachter, wetende welk lot hem aan het einde van den pachttermijn te wachten kan staan, er niet aan denkt om zijn duur betaalde meststoffen in den grond te steken terwijl de landeigenaar en de latere pachter er het voordeel van zullen hebben, zoodat hij liever in de laatste jaren den grond verwaarloost of uitmergelt, zeer tot schade van de toekomstige landbouwproduktie, maar bij het huidige pachtstelsel de natuurlijkste zaak van de wereld.

Vandaar onze eisch, dat niet alleen de beslissing over de hoogte

der pachtSom, maar ook de beslissing over de vraag, of den zittenden pachter de grond opnieuw verhuurd zal worden, aan de pacht-kommissies zal worden opgedragen. Aldus zal de willekeur der grondeigenaars geknot worden en zal de verzorging van den grond zeker belangrijk verbeteren.

Dit laatste is ook het voornaamste oogmerk van onzen derden eisch, dat de pachtkommissie eveneens de beslissing zal krijgen over de vergoeding die den vertrekkenden pachter — hetzij hij vrijwillig vertrekt, hetzij de pachtkommissie na ernstig en onpartijdig beraad den grond aan een ander toewijst — toekomt voor de verbeteringen die hij aan het bedrijf besteed heeft, waardoor de waarde ervan verhoogd is. Hierdoor zal het in het belang der pachters zijn, om den grond zoo deugdelijk mogelijk te verzorgen, waardoor de gansche cultuurwaarde van den Nederlandschen landbouwgrond allengs zal stijgen.

Ten slotte zal ook nog in de pachtwetten een betere regeling van het recht op pachtvergoeding bij schade neergelegd moeten worden. Thans is het zoo, dat als de pachter, in weerwil van zijn beste zorgen, door de onberekenbaarheid der natuur, misoogst heeft, hij daarvan de volle schade te dragen krijgt, terwijl de landheer, alsof er niets gebeurd ware, de volle overeengekomen pacht opstrijkt. Voor zoover de wet dit reeds anders bepaalt, wordt die bepaling in het pachtcontract bijna zonder uitzondering buiten werking gesteld. Deze ergerlijke verhouding mag niet langer bestendig blijven. Moet ook al het volle nadeel niet op den grondbezitter afgewenteld worden, zeker moet niet alleen de pachter het dragen of mag hij afhankelijk zijn van den luim van den landheer in dit opzicht. Wellicht ware ook de vaststelling van het bedrag dezer pachtvergoeding aan de pachtkommissie op te dragen.

Wij merkten boven op, dat de groote oorzaak van de moorddadige onderlinge pachtopdriving door de huurboeren te zoeken is in het tekort aan landbouwgrond in ons land. Er is minder vruchtbare grond dan overeenkomt met het aantal personen die in het landbouwbedrijf het best en het liefst hun bestaan zouden vinden. Zoo komt het ook, dat tal van boerenzoons, die het landbouwbedrijf grondig verstaan, genoodzaakt zijn elders hun brood te winnen. Aan een en ander komt onze program-eisch tot uitbreiding van cultuurgrond tegemoet. Wij denken hier aan de drooglegging van de Zuiderzee, die door een domme methode van averechtsche bezuiniging thans in langzamer tempo geschiedt dan oorspronkelijk ontworpen was. Wij denken ook aan ontginningen, die zeer bruikbaren cultuurgrond zouden kunnen opleveren, als zij met kracht werden aangevat. Wij denken aan moerassen, die door ontwatering in vruchtbaren grond omgetooverd zouden kunnen worden. Tevens zou aldus een nuttige vorm van werkverruiming toegepast worden; de belangen van huurboeren en loonarbeiders gaan hier hand in hand. Onze bedoeling is dat zulke op gemeenschapskosten gewonnen cultuurgronden in het bezit der gemeenschap zullen blijven en verpacht zouden worden aan landgebruikers, die in de gemeenschap zeker niet een slechter landheer zouden hebben dan in een partikulieren grondbezitter. Tegen vervreemding van dien gemeenschapsgrond aan partikuliere landeigenaars, die er vervolgens hun winzucht op zouden kunnen botvieren, verzet zich onze opvatting van het algemeen belang. Maar zelfs als zulke

kultuurgrond in partikulier bezit geraakte, zou toch door de uitbreiding van het totaal van den beschikbaren bouwgrond een belangrijk voordeel aan de klasse der huurboeren gebracht zijn. Ook deze eisch van ons program is dan ook van groote beteekenis voor de kleine boeren om er zich met alle energie voor te spannen. Trouwens, zonder den krachtigen steun der belanghebbenden zelven zouden de hier ontwikkelde punten van het sociaaldemokratisch program al te veel kans hebben een doode letter te blijven. Alleen voor een weerbaren boerenstand, die zich duchtig laat gelden, zullen de kapitalistische belangen, die thans maar al te veel de landbouwpolitiek der burgerlijke partijen en regeeringen beheerschen, op den duur wijken. Als antikapitalistische partij toont de S. D. A. P. in haar program de belangen der huurboeren te schragen. Aan die kleine boeren zelven de taak om door hun steun aan het program dit tot verwezenlijking te brengen.

7. Opheffing der onderwijsverslechtering, in de eerste plaats wederinvoering van het verplichte zevende leerjaar. Zorg ook voor de niet leerplichtige jeugd. Bevordering van kunst en volksontwikkeling.

Alweder een pikzwarte bladzijde in het regeeringsbeleid, de schandelijke aanslag op het volksonderwijs, waartoe na Colijn's optreden als minister van financiën de onderwijsminister De Visser en de Kamermeerderheid zich leenden. Wat is er al niet bedorven in het onderwijs, ook al zijn de oorspronkelijke, nog ergere plannen en voorstellen door de felle agitatie onzer arbeidersbeweging verhoed.

Men weet nog wel, wat aanvankelijk werd voorgesteld: 1° verhooging van den toelatingsleeftijd op de scholen met één jaar, zoodat de kinderen niet meer met 6, maar met 7 jaar op school zouden komen; 2° schraping van het zevende leerjaar, zoodat na zes klassen doorloopen te hebben, het kind van school zou moeten; en 3° het opdragen van het onderwijs in de twee laagste klassen aan een hulp-onderwijzeres van minder bekwaamheid (en lager salaris, want daarom was het te doen) dan de gewone onderwijzers.

Voor den storm, die tegen deze voorstellen opstak, is de regeering bezweken, maar zij kwam nu met drie andere bezuinigingsvoorstellen. Op zichzelf reeds is het een bewijs, met hoe weinig verantwoordelijkheidsgevoel de regeering het volksonderwijs behandelt, dat zij met zoo weinig doordachte voorstellen kwam, om ze ijlings weer in te trekken bij het daartegen opgaand verzet.

Wat de minister in tweeden aanleg voorstelde was: 1° niet opheffing van het zevende leerjaar, maar wel van den leerplicht voor dat zevende jaar, zoodat het dus weer van den goeden wil der ouders zou afhangen of zij hun kinderen nog een jaar den zegen van het onderwijs gunnen; 2° verhooging van het aantal leerlingen, waarvoor per onderwijzer vergoeding uit 's Rijks kas verleend wordt, tot 48, waarvan het gevolg is, dat het aantal leerlingen per klasse vrijwel automatisch toeneemt; 3° toelating in de school van onbezoldigde of zeer laag bezoldigde, zestien-jarige assistenten, met een minimum van kennis, welke onder

toezicht van den gediplomeerden onderwijzer, die intusschen zijn eigen werk heeft, een deel van diens taak in een andere klas overnemen.

Het is duidelijk, dat het peil van het onderwijs door al deze drie maatregelen, welke door een gewillige Kamermeerderheid zijn goedgekeurd, bedenkelijk moet zakken. De verzorging van het opgroeiend geslacht met de kennis, die zij voor hun verder maatschappelijk leven noodig hebben, is hiermee opgeofferd aan de bezuinigingswoede eener regeering, die alleen het militarisme van haar bezuinigingsstreven uitschakelt. De noodlottige maatregelen zullen alleen het kind van onbemiddelde ouders treffen; de bezittende klasse heeft zelf het geld beschikbaar om het onderwijs voor haar kroost geheel op peil te houden. Op een goed-onderwezen arbeidersklasse stelt de regeering blijkbaar geen bizonderen prijs, — het kenmerk overigens van alle reactie.

Zeker een der eerste dingen, die een versterkte socialistische tegenwoordiging in het parlement met alle kracht zou nastreven, is de zoo spoedig mogelijke intrekking van deze verderfelijke maatregelen. In de allereerste plaats komt wel in aanmerking het herstel van den leerplicht voor het zevende leerjaar, zoodat althans de omvang van het onderwijs weer in den ouden, stellig niet overmatigen vorm toebedeeld worde.

Voor het overige somt de uitvoerige onderwijsparagraaf van ons strijdprogram op, welke verdere, dringend noodzakelijke verbeteringen van het volksonderwijs, nadat de toegebrachte schade vereffend zal zijn, aangebracht willen zien.

Doch niet alleen het schoolkind vergt onze zorg. Niet minder hebben wij onze zorgzame, men zou haast zeggen: onze bezorgde aandacht te wijden aan de jeugd die de school reeds verlaten heeft, die niet meer onder den leerplicht valt. Niet slechts wat betreft de verdere onderwijsgelegenheid, die wij hun hebben aan te bieden, voor zoover wij hunne ouders ervan kunnen doordringen, dat elk verder onderwijsjaar als een onschatbaar goed over het geheele latere leven zijn weldoend licht werpt. Niet slechts dus het uitgebreid lager onderwijs en het ambachtsonderwijs, dat tegenwoordig nijverheidsonderwijs is gedoopt, moeten wij met allen ijver verzorgen. Maar wij hebben ook het oog op de ernstige noodzakelijkheid om niet-schoolsche ontwikkeling te verschaffen aan de tienduizenden jongens en meisjes, die, te vroeg reeds in het maatschappelijk leven geworpen, vooral in onze groote steden ten prooi zijn aan de slechtste invloeden, verwaarloosd als zij worden, doordat niemand naar hen omziet.

Wij staan hier voor een der moeilijkste problemen van den tegenwoordigen tijd, maar tevens voor een der problemen die het meest dringend om oplossing roepen. Wij denken daarbij niet in de eerste plaats aan de kinderen van de massa onzer georganiseerde arbeiders, die reeds opgroeien in een omgeving, waar gezelligheid, huiselijkheid en beschaving hun intrede hebben gedaan. Maar wij denken aan de jeugd uit die talrijke bevolgingsklasse die aan den rand van het pauperisme leeft, aan die jeugd wier ouders naar geest en gemoed niet bij machte zijn om hun kinderen op te voeden tot waardige leden der samenleving. Wij denken aan die jongens en meisjes, die avond aan avond langs de straat zwerven en daar alles leeren wat niet voor hen deugt, — die voor niets belangstelling hebben dan voor sigaretjes,

of een paar mooie kousen, of de ergste filmdraken, of hoogstens voor voetbaluitslagen, — die nooit een behoorlijk boek in handen krijgen en nooit andere muziek hooren dan van een draaiorgel of een elektrische café-piano. Wij denken aan die jeugdige onverschilligen, met hun leege leven en hun toch dikwijls zoo goeden aanleg, die alleen in ruwe taal en luid getier hun levenslust weten bot te vieren, voor wie elke verheffing uitgesloten is en die bestemd zijn weer dezelfde van alle beschaving gespeende, voor elke demagogie toegankelijke, aan zich zelf overgelaten massa te worden, waartoe hun ouders behooren.

Onze Arbeiders-Jeugd-Centrale verricht prachtig werk om de jongens en meisjes van den niet meer leerplichtigen leeftijd van beter gedachten, van hooger idealen, van een blijder menschelijkheid te vervullen. Maar zij bereikt uitteraard slechts een betrekkelijk kleine élite, meestal ook uit de kringen die den geneesmeester niet meer van noode hebben. Het is de taak onzer gemeentebesturen om, met krachtigen financieelen steun van het Rijk, zich aan deze verwaarloosde jeugd te wijden en haar de poorten tot de beschaving te openen. Geen werk schier is voor de toekomst onzer klasse, voor de toekomst onzer maatschappij van grooter belang. Daarom hebben wij dezen eisch opgenomen onder de meest dringende maatregelen, die wij op ons verkiezingsprogram hebben bijeengebracht.

En als dan eenmaal die jeugd tot volwassenen zal zijn opgegroeid, dan mag de gemeenschap hare handen niet van hen aftrekken. Dan moeten verder de gemeenten, weder met Rijkssteun, de volksontwikkeling krachtig ter hand nemen, voor goede volksconcerten en goedkope volksvoorstellingen zorgen, het museumbezoek onder deskundige leiding organiseeren, volksvoordrachten doen houden, leeszalen en volksbibliotheken bevorderen enz. Hierbij zal gebruikt kunnen worden gemaakt van de hulp van de vele arbeidersorganisaties en andere instituten die zich deze volksontwikkeling ten doel stellen. Een der ernstigste verwijten, die men tot de huidige regeering kan richten, is dat zij op dit stuk niet alleen niets tot stand gebracht heeft, maar dat zij zelfs door de inkorting der subsidies aan volksuniversiteiten en volksleeszalen deze zoo hoogst nuttige instellingen op zwart zaad gezet, ja in hun bestaan bedreigd heeft, — dat zij, alweer in haar albeheerschende bezuinigingsdrift bevangen, afgebroken heeft, waar opbouwen hoogste plicht was. Wanneer de verkiezingen er toe kunnen bijdragen, dat te dezen opzichte het roer gewend wordt, zou dat van onschatbaar voordeel zijn. De arbeiders hebben dit zelf in hunne hand.

8. Onverkorte handhaving van het recht van vereeniging en vergadering. Onpartijdige wets-toepassing betreffende de gemeentelijke autonomie.

Zoals onafscheidelijk aan een reaktionair bewind verbonden is, werd onder deze regeering in menig opzicht het vereenigingsrecht, die krachtigste stut, dat onontbeerlijk middel voor een opstrevend proletariaat, op losse schroeven gezet. Burgemeesters die chicaneerden tegen arbeidersvergaderingen, bijv. door de zaalhouders te dreigen met vervroeging van het sluitingsuur hunner café's, werden door den

minister van binnenlandsche zaken niet krachtig op hun nummer gezet, maar over zulk bedrijf werd vergoedelijkend gesproken en met het oog op de vrijheid van plaatselijk oordeel werd hun het recht van partijdig optreden jegens hunne gemeentenaren toegekend. Juist zooals het schaamteloos verbod der opvoering van het ernstig tooneelstuk „Allerzielen” van den overleden grooten tooneelschrijver Heijermans, door tal van plaatselijke potentaten uitgevaardigd, werd verdedigd wegens den kleinzieligen geest van een nog zoo klein deel der ingezetenen, waarmede de burgemeester rekening mocht houden. Het proklameeren der vrijheid van den burgemeester strekte aldus om de vrijheden der bevolking te knotten. Hoe zou men trouwens anders kunnen verwachten van een regeering, wier macht goeddeels berust op het hatelijk geestelijk en stoffelijk geweld, waarmee in de binnenlanden van geheele provinciën de moderne arbeidersbeweging geweerd wordt?

Waar de regeering zelve de macht had, bezigde zij die meermalen in denzelfden zin. Nog versch in het geheugen ligt hoe de minister van Marine, Westerveld, het contact met de organisatie van vlootpersoneel verbrak, omdat haar leden niet eens deelgenomen hadden, maar toeschouwers waren bij een Haagsche betooging tegen de arbeidsvoorwaarden-politiek, door de regeering ten opzichte van het rijkspersoneel gevoerd. Van nog later datum is het dreigement van den marinechef te Helder tot ontslag van het geheele hoofdbestuur van de personeelsorganisatie, tenzij een partikulier bureau tot voorlichting omtrent de indiensttreding bij de marine werd opgeheven, een bureau dat onder leiding van een kantoor-ambtenaar dier organisatie stond, maar noch door de organisatie bekostigd werd, noch met haar goedgevonden bestond. En de minister van Waterstaat, van Swaay, voor zijn collega niet willende onderdoen, sloot een der bonden van postpersoneel uit van het georganiseerd overleg op grond van een door dien bond verspreide circulaire omtrent de voorgenomen opheffing van postkantoren ten plattelande, een circulaire die wellicht niet bijzonder taktisch was, maar waarin toch bij menschenmogelijkheid — het is ook het oordeel van het katholiek-demokratisch dagblad „De Morgen” — geen aanleiding te ontdekken was voor een zoo krassen maatregel, die het vrije vereenigingsrecht tot een wassen neus maakt.

De rechten van vereeniging en vergadering behooren tot de grondrechten van elken beschaafden staat. Deze rechten aantastende, stelt de regeering zich op Spaansch of Hongaarsch of Sovjet-Russisch peil. De arbeidersklasse heeft alle reden zich met hand en tand tegen zulke aanslagen te keeren.

Een niet minder noodzakelijke eisch in het belang van de vrije ontwikkeling der maatschappelijke krachten is die van onpartijdige wetstoepassing betreffende de gemeentelijke autonomie. Het geldt hier de mogelijkheid tot ongestoorde ontwikkeling van de gemeentelijke werkzaamheid. Zonder een krachtig bloeiend gemeenteleven is geen werkelijke democratie, geen alzijdige sociale vooruitgang mogelijk. Op het beperkte gebied der gemeente kunnen vaak de eerste stappen gezet worden op nieuwe banen, die later, als zij beproefd gebleken zijn, de wegen der staatstaak worden. Men denke aan de gemeentelijke levensmiddelenvoorziening, die nu reeds toont wat de Staat

verzuimt. Men denke ook aan de gemeentelijke zorg voor de volkshuisvesting, die in onbewoonbaarverklaring, in opruiming van krotten en kelderwoningen reeds bestond voordat de Staat de wettelijke voorziening ter hand nam. De gemeentelijke werkzaamheid bevordert ook de decentralisatie der overheidszorg, waardoor de burger meer invloed krijgt op hetgeen de behartiging van zijn lot betreft, dan op het uitgebreid terrein van de rijkswerkzaamheid mogelijk is. Zoo is het gemeentelieven een werkplaats en een school voor sociale ontwikkeling, waarvan het belang steeds toeneemt.

Maar dan moet men de gemeentebesturen ook zooveel doenlijk hun vrijen gang laten gaan en hen niet met allerlei onnoodige, schadelijke en tergende bevoogding door hogere besturen belemmeren in de volvoering van hun zoo belangrijken arbeid. Het spreekt van zelf, dat niet elk gemeentebestuur even verstandig is, even bekwaam om eigen zaken geheel zonder toezicht te drijven. Wij ontkennen het nut niet van zulk een toezicht van hooger hand, van de zijde van het provinciaal bestuur en ook van de landsregeering, om gemeentebesturen van verkeerd bestuur te weerhouden. Er is zeker een financieel toezicht noodig en een toezicht op de naleving der wettelijke voorschriften. Maar wij ontkennen ten sterkste, dat het b.v. op den weg van Gedeputeerde Staten ligt, zooals in Noord-Holland gebeurt, om elke gemeente zonder onderscheid voor te schrijven dat zij de uitgaven voor vakantietoelagen aan het gemeentepersoneel van hun begrooting moeten schrappen. Wij ontkennen ook, dat Gedeputeerden het zedelijk recht hebben om een besluit als van het Amsterdamsche gemeentebestuur tot het drukken van den broodprijs door verschaffing van goedkoop meel te vernietigen. Op die wijze dringen Gedeputeerden hun bijzondere sociale inzicht van konservatieven aard aan de gemeentebesturen op en houden aldus de ontwikkeling der gemeentelijke politiek naar het inzicht van de meerderheid der gemeentelijke bevolking tegen. Wij ontkennen ook, dat de tegenwoordige minister van Binnenlandsche Zaken, de heer Ruys de Beerenbrouck, de wet naar haar bedoeling handhaaft, wanneer hij in zijn ministerieele bestaan meer gemeenteraadsbesluiten vernietigt dan sedert de driekwart-eeuw dat de Gemeentewet geldig is, het geval was. Toezicht op de gemeenten is noodig, maar als het toezicht verandert in plagerij, despotie en stelselmatige bevordering der reactie, verkracht het de wet en is uit den booze. In het belang der democratie moet bij deze verkiezingen ook de groote eisch van vrije gemeentelijke ontplooiing de kiezers bij het uitbrengen van hun stem leiden.

9. Bezuiniging door reorganisatie van den Staatsdienst, met vaststelling van een behoorlijk bestaan voor het overheidsperoneel. Belasting naar draagkracht, verlichting van druk voor kleine inkomens.

De bezuinigingsparagraaf staat bij ons niet vooraan op het program, zooals bij de meeste burgerlijke partijen. Niet, alsof wij tegenstanders van bezuiniging zijn. Dit is altijd een armzalige leugen geweest van onze bestrijders. De praktijk in het Amsterdamsche gemeentebestuur leert wel anders. Daar heeft men, op voorstel van onzen wethouder

Wibaut, de inkomstenbelasting in de laatste jaren driemaal verlaagd, zoodat zij nu slechts twee derden bedraagt van wat zij te voren was. Colijn daarentegen kan de Staatsbegrooting niet sluitend maken zonder 35 millioen aan nieuwe belastingen te heffen. Ziedaar Colijnsche theorie en socialistische praktijk. Zeker willen ook wij bezuinigen, maar dan zoo dat er niet zware schade wordt aangericht aan groote volksbelangen. Te Amsterdam is van gemeentewege een speciale bezuinigingsinspektie ingericht, die prachtig werk heeft gedaan, door nuttelooze uitgaven weg te werken en te voorkomen. Dat is de ware, doch moeilijke wijze van bezuiniging, maar zooals Colijn het doet, door het onderwijs te verknoeien en ruw op de overheids-salarissen in te hakken, zoo kan elk kind het. Niet tegen bezuiniging zijn wij, maar wel tegen de onbehouwen methode van bezuiniging, door deze regeering toegepast, een bezuiniging die het noodigste voor een welvend volksleven vernielt, maar met fluweelen handschoenen leger en vloot nadert.

Ook onderwijsbezuiniging wijzen wij niet af, maar dit wil niet zeggen dat wij de aanslagen op het onderwijspeil zouden moeten dulden, die deze regeering doorgevoerd heeft. Er zou naar onze opvatting een bezuiniging op het onderwijs mogelijk zijn, die zelfs het onderwijspeil zou doen stijgen. Dit zou n.l. het geval zijn, wanneer de eindelooze versplintering der scholen naar allerlei richtinkjes werd stopgezet. Hiervan zou tevens het gevolg zijn, dat de overblijvende scholen grooter werden, zoodat niet langer één onderwijzer voor meer dan één klas zou staan, wat aan het onderwijs ten goede zou komen. Het is in kleinere gemeenten, ook voor warme voorstanders der onderwijs-pacifikatië, zeker voldoende, als er naast de openbare één Roomsche school en één School met den Bijbel is. Alle geestelijke dwang, dien ook wij verfoeien, is dan voorbij; niemand behoeft dan zijn kinderen naar een school te sturen, waar de kinderen in strijd met zijn overtuiging worden opgevoed. Maar het is volkomen overbodig, dat de hoofdrichtingen nog weer eens in allerlei onder-richtinkjes worden gesplitst en elk richtinkje zijn eigen school heeft, op kosten van de openbare kas. Dit is niet meer vrijheid, doch bandeloosheid. Elke ruzie tusschen een paar dominees behoeft niet weer tot de stichting van een nieuw schooltje te leiden, dat de overheid betalen mag. Door deze beperking, die geenerlei billijke aanspraken schendt, zou onderwijsbezuiniging met voordeel mogelijk zijn. Maar de rechterzijde weet alleen op het onderwijs te bezuinigen door het onderwijs te verknoeien.

Fiksche bezuinigers zijn wij ook met ons ontwapeningsvoorstel, dat nuttelooze uitgaven schrapt, uitgaven n.l. die berusten op de volkomen hersenschimmige onderstelling, dat ons land in staat zou zijn zich te verdedigen in dezen tijd van machinalen en chemischen massa-moord.

Zoo willen wij door duchtige reorganisatie van den Staatsdienst nog meer bezuiniging. Er is eenige jaren geleden van de zijde van den Bond van Ambtenaren bij de Departementen van Algemeen Bestuur een brochure verschenen, waarin de mogelijkheid van belangrijke reorganisatie dier departementen werd aangegeven, een reorganisatie die heel wat bezuiniging gebracht zou hebben. De ambtenaren hebben hiermee getoond, geenszins blind te zijn voor het algemeen belang en niet hun eigen belang ten koste van dat algemeen belang te willen

dienen. Men heeft hen echter laten praten en achte zich te hoog om op zulke adviezen van ondergeschikte ambtenaren in te gaan. Het is ook heel wat gemakkelijker om eenvoudig tot soms meer dan 25 pCt. van de salarissen te schrappen. Of echter de Staatsdienst daarmee gebaat is, is een andere vraag. Bevordering van de toewijding der ambtenaren is zeker een der beste manieren om den Staatsdienst zuinig te doen werken.

Met een doeltreffende wijze van bezuiniging hangt ten nauwste een goede oplossing van het belastingvraagstuk samen. De richting daarvan is in ons program aangewezen: belasting naar draagkracht en verlichting van druk voor kleine inkomens. Wat de regeering tot nu toe gedaan heeft is juist het omgekeerde. Onder het voorwendsel, dat er een andere verhouding moet komen tusschen de opbrengst van direkte en indirekte belastingen, heeft zij den druk der laatste aanmerkelijk verzwaaard. Er is belasting gelegd op de tabak, de thee, de rijwielen, hooger belasting op het bier en voorts zijn door de verhooging der invoerrechten tal van artikelen van dagelijksch gebruik, met name juist de winkelwaren, in prijs verhoogd. Al deze belastingen, en ook de nu voorgestelde zgn. weeldebelasting, die ook de kleinste uitgaven in koffiehuzen en logementen belast, hebben het kenmerk, dat zij geen rekening houden met de draagkracht, doch een gelijk percentage heffen van de uitgaven van den rijke en den arme, dat zij dus den laatste onevenredig zwaar belasten. Daarentegen wil deze regeering, ter wille van de kapitaalvorming (waarover nu even druk geredekaveld wordt als een paar jaar geleden over de veiligstelling van den gulden), den belastingdruk voor de hogere inkomens, ook door wijziging der erfenis-belasting, verlagen. Het is waar, dat zij tevens door verhooging van het onbelastbaar inkomen ook voor de kleinere inkomens, met name voor de groote gezinnen, den belastingdruk voorstelt te verminderen. Het is echter de vraag, of deze vermindering zooveel uitmaakt als de verzwareing, die door de belasting op allerlei levensbenodigdheden te voren is opgelegd.

Zeker is, dat de democratische belastingpolitiek, die ons program bepleit, zowat juist het omgekeerde is van de belastingpolitiek die door Colijn gevolgd is.

10. Verbetering van de huwelijkswetgeving in het belang van de vrouw.

Reeds wordt in rechtsche verkiezingsvergaderingen deze paragraaf van ons program misbruikt om de kiezers op te wekken de „heiligste goederen” te beschermen tegen de aanslagen der socialistten. Het is echter wel merkwaardig, dat kort geleden door een commissie uit den Utrechtschen Diocesanen Vrouwenbond der katholieken een rapport is uitgebracht, waarin volgens een mededeeling in het katholieke blad „Het Centrum” precies dezelfde eisch gesteld werd als ons program bevat. Slaat men ons uitvoeriger Strijdprogram op, dan vindt men den eisch daar aldus omschreven, dat „aan de vrouw als gelijkwaardige van den man het recht verleend moet worden tot medebesikking over vermogen en inkomsten en over maatregelen ten opzichte van de kinderen”. Dit is een eisch van de geheele vrouwenbeweging, onverschillig van welke richting. Het is ook een eisch die in het volle leven

wortelt. Wie kent niet de gezinnen, waarin de man een onevenredig klein gedeelte van het loon thuisbrengt en de rest besteedt voor zijn pleziertjes, meestal van weinig stichtelijken aard. Het is bekend genoeg, dat er heel wat gezinnen zijn, waarin de man zelfs het gansche loon voor zich zelve houdt, onder de leus: „het wijf moet voor de kinderen zorgen”. In onze verouderde huwelijkswetgeving vinden zulke treurige toestanden hun sanctie. Zij stempelt het ook tot recht, dat, zonder zich ook maar eenigermate te bekommeren om het gevoelen der vrouw, die toch in het algemeen het best van de kinderen op de hoogte is en het meest met de zorg voor hen belast, de man kan bepalen naar welke school de kinderen zullen gaan, of zij onder geneeskundige behandeling gesteld zullen worden en onder welke, of zij nog wat langer zullen leeren dan wel al zoo gauw mogelijk aan het werk moeten, op welk ambacht zij zullen worden gedaan enz. Het is niet in overeenstemming met de opvattingen van de positie der vrouw in den tegenwoordigen tijd; het is ook niet in overeenstemming met het belang van de kinderen, dat deze wettelijke wantoestanden gehandhaafd worden. Wij weten wel, dat de werkelijke toestand vaak beter is dan de wet, maar de wijziging der wetgeving moet dienen om de slechte verhoudingen, die ook veelvuldig voorkomen, uit de wereld te helpen. Menige arbeidersvrouw zal haar lot prijzen, als dat mogelijk wordt.

11. Bestrijding van het alcoholisme.

Deze formule van ons Verkiezingsprogram duidt slechts de richting aan, waarin de sociaaldemokratische vertegenwoordiging zich bewegen zal. Er is steeds een goede verstandhouding geweest tusschen de georganiseerde drankbestrijding en de S. D. A. P., welke aan die drankbestrijding vele van hare voormannen geleverd heeft. Wat met de algemeene richtlijn van het Verkiezingsprogram beoogd wordt, is in het Strijdprogram meer gedetailleerd.

In de eerste plaats houden wij vast aan de Plaatselijke Keuze, die nu tweemaal door de Tweede Kamer in den vorm van een wetsontwerp is aangenomen en beide malen door de Eerste Kamer verworpen werd. De laatste maal gold als het motief van de verwerping bij den leider der Christelijk-Historische fractie, wier meerderheid den doorslag gaf, dat er een te kleine tusschenruimte gelaten was tusschen de beide stemmingen in de Eerste Kamer. Hieruit zou afgeleid moeten worden, dat over eenige jaren de Eerste Kamer gewilliger zal zijn. Nu uit drankbestrijderskringen geen denkbeelden zijn geopperd om hetzelfde doel der beperking van het drankgebruik door een gewijzigden wetsvorm te bereiken, is opnieuw de oude eisch, die reeds zoolang op het program der S. D. A. P. voorkomt, gehandhaafd en wel op het Verkiezingsprogram, wat beteekent dat, voor zoover van onze vertegenwoordiging afhangt, zij bereid is om nog in de volgende wetgevende periode een nieuw voorstel te steunen.

In de tweede plaats is het de bedoeling de leeftijdsgrens, waar beneden volgens de Drankwet geen alcoholische dranken verkocht mogen worden, van 16 op 18 jaar te verhoogen. Aldus zal een verdere stap gezet worden op den weg der bestrijding van het alcoholgebruik bij jeugdige personen. Voordat men tot de jaren des ondersheids

gekomen is, is zeker alkohol uit den booze. Gewennen aan onthouding in de jeugd, althans ontwennen aan drinkgewoonten, kan zijn heilzame werking oefenen in het geheele verdere leven.

Voorts wenschen wij, dat voor verlofzaken, die alkoholhoudende dranken (bier, wijn, enz.) verkoopen, evenals dit voor vergunningszaken geschiedt, een maximum-aantal wordt vastgesteld. Aldus kan men beginnen ook deze inrichtingen, die vaak lang zoo onschuldig niet zijn als zij er wel uitzien, vooral wanneer zij, gelijk zoo vaak, klandestien jenever schenken, geleidelijk meer terug te dringen.

Zoo zal door samenwerking tusschen wetgeving en propaganda het alkoholisme voortgaan allengs meer terrein te verliezen. De voornaamste kracht ter bereiking van dit doel blijft echter het werk der drankbestrijdingsvereenigingen, die langzaam-aan, maar met blijvend effect, de volkszedeen omzetten. Aan die vereenigingen moet krachtige moreele en financieele steun van overheidswege verstrekt worden.

De sociaaldemokratie ondersteunt de drankbestrijding, als een der stroomingen tot zedelijke en stoffelijke verheffing des volks.

12. Bevordering van het zelfbestuur der overzeesche gewesten.

Onze politiek ten aanzien van de koloniën is natuurlijk niet uitgeput met deze zinsnede van ons Verkiezingsprogram. Zelfs de twaalf paragrafen die er aan gewijd zijn in het uitvoerige Strijdprogram omvatten slechts een klein deel van wat wij noodzakelijk achten. Er zou een volledig koloniaal program noodig zijn om voor Indonesië met zijn veertig millioen inwoners en zijn in de onderscheidene gewesten zoozeer verschillende toestanden, met zijn bevolkingen op zoo sterk afwijkend beschavingspeil, een volledig hervormingsstelsel te omvatten.

Met opzet echter is de koloniale paragraaf voor onze Nederlandsche programs zeer sober gehouden. Hiermee wil gezegd zijn, dat verreweg het voornaamste werk voor de verheffing van de overzeesche gewesten en hunne inwoners in die gewesten zelve verricht moet worden. Daarom valt het zoozeer te bejammeren, dat bij de jongste herziening van het Indische Regeeringsreglement, de grondwet van het koloniale rijk, de Tweede Kamer in een zoo star-reaktionaire bui verkeerde en elke gelegenheid afsneed om aan die gewesten een eigen staatkundige ontwikkeling mogelijk te maken. Want dat is het wat Indië allereerst behoeft. Wanneer de huidige koloniën eenmaal zichzelf als een onafhankelijk land willen kunnen regeeren, gelijk het doel moet zijn van iedere democratische politiek, die immers op de eigen werkzaamheid van het volk zelf bouwt, dan zullen zij het zelfbestuur stap voor stap, al doende, moeten leeren, opdat de bevolking niet, nadat het land onafhankelijk geworden zal zijn, het slachtoffer worde van inlandsche despoten, die haar mogelijk nog erger zouden uitbuiten dan het Nederlandsche kapitalisme thans het doet, of ook ten prooi valle aan een anarchie, die spoedig voor nieuwe overheersching zou plaats maken. Daarom is de voornaamste politieke eisch, die in Nederland voor de koloniën gesteld kan worden, hunne ontwikkeling tot zelfbestuur en is deze eisch, als het grondbeginsel onzer koloniale politiek, in ons Verkiezingsprogram opgenomen.

BESLUIT.

Ziedaar dan het program, voor welks verwezenlijking de sociaal-demokratie de Nederlandsche arbeidersklasse en alle elementen die op haar politiek streven hunne hoop bouwen, bij de Kamerverkiezingen van 1925 ten strijde roept. De strijd zal zwaar zijn, want nog is de reaktie machtig in Nederland als over de geheele wereld. De strijd zal zwaar zijn, want een stroom van verdachtmaking en demagogie zal over ons uitgestort worden. Maar er is een perspektief van goede verwachtingen. Er zijn teekenen dat in de uitgebuite klasse het geduld een einde neemt en zij zich niet langer door een kleine groep van reaktionaire machthebbers wil laten ringelooeren. Er zijn ook teekenen, dat de ekonomische krisis, die het proletariaat met machteloosheid sloeg, over haar diepste punt heen is en dat de baan weer opwaarts begint te voeren.

Het Verkiezingsprogram der S. D. A. P., op de vorige bladzijden toegelicht, zal het vereenigingspunt moeten worden voor allen, die lijden onder de heerschende reaktie. Het wijst den weg aan, waarlangs een betere toekomst bereikt zal kunnen worden, den weg van demokratie en socialen vooruitgang.

Instemming met dat program en met de uitzichten van volksverheffing die het opent, moet zijn uiting vinden in het stemmen op de kandidatenlijsten der S. D. A. P.

WALTER CRANE

DE TRIOMF VAN DEN ARBEID

Een sieraad voor kantoor en woonhuis.

Reproductie naar een Houtsnede.

Verkrijgbaar in de volgende uitvoeringen:

Op prima Japansch papier, formaat 81 × 34 cM.	f 1.50
Idem, Handgekleurd, in artistieke lijst	„ 25.—
Reproductie, formaat 35½ × 15 cM.	„ 0.60
Klein formaat in lijst met wit passepartout	„ 3.25
Klein formaat in lijst zonder passepartout.	„ 2.25

Verkrijgbaar bij al onze agenten en in
onze winkels.

N.V. Boekhandel en Uitgevers-Mij „Ontwikkeling”
Keizersgracht 376 - Amsterdam

TOT NU TOE IS DE WEG VAN
„HET VOLK”
 STEEDS OPWAARTS GEGAAN
 OPLAAG THANS RIJN 50.000

GEESTELIJKE STROOMINGEN

IN DEZE SERIE ZEER BELANGRIJKE BOEKEN
VERSCHENEN REEDS:

**Ds. G. HORREUS DE HAAS, Redelijke
Religie geb. f 2.50**

. Uitmendend schijnt me de schets van het Christendom, de uitvoerigste historische bijdrage van het boekje, maar van dé eerste tot de laatste paragraaf vol goede zielkundige opmerkingen.
„Het Alg. Handelsblad”

A. H. GERHARD, Vroomheid geb. f 2.50

A. W. IJzerman schreef in „Voorwaarts”: Tusschen den eersten en tweeden druk van dit boekje ligt een tijdruimte van 16 jaar. En een van de merkwaardigste eigenschappen van dit merkwaardige boekje dat bij zijn eerste verschijning van Marxistische zijde zoo scherp gecritiseerd werd, is, dat het thans niet alleen allesbehalve verouderd en „uit den tijd” lijkt, maar dat het bovendien eigenlijk veel meer dan in 1906 den indruk maakt 'n geschrift van onzen tijd te zijn. We verwachten daarom dat de tweede druk in onze kringen méér belangstelling en instemming zal vinden, dan de eerste druk heeft gevonden.

**Dr. H. A. WEERSMA, Socialisme en
Wereldbeschouwing geb. f 2.50**

B. de H. schreef in het „Tijdschrift voor Wijsbegeerte (18e pag. 1e aflevering) o.m.:

. Dr. W.'s geschrift is belangwekkend en geschreven in een idealistisch wijsgeerigen geest, die van aanvang tot einde daaraan diepte en schoonheid verleent. Het is een vrucht van echt wijsgeerigen zin, niet het minst in zijn kritische gedeelten, doch ook in de opbouwende waarin de leer der Idee ontwikkeld wordt.

**ALOM VERKRIJGBAAR IN DEN BOEKHANDEL
EN BIJ ONZE AGENTEN**

**N.V. ONTWIKKELING
KEIZERSGRACHT 376 - AMSTERDAM**

De Centrale Arbeiders-Verzekerings- en Dep. Bank.

